

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان / سال پنجم، شماره بیست و یکم، زمستان ۱۳۹۶ / صفحات ۱۷۷-۱۵۵

اولویت بندی شاخص‌های کیفیت تولیدات داخلی منطبق با اصول اقتصاد مقاومتی در صنعت پتروشیمی

پیام شجاعی^۱، محسن جاجرمی زاده^۲، مسلم علی محمدلو^۳، حسین مهرکی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۲/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۳/۰۱

چکیده

کیفیت محصولات یکی از مهم‌ترین عوامل رشد اقتصادی است چرا که اعتماد عمومی به کالاهای داخلی را افزایش می‌دهد. اگر کالای داخلی نتواند اهداف کیفیتی مورد نظر مردم را برآورده کند به مرور از سبد مصرفی مردم حذف می‌شود. در این پژوهش به بررسی نقش کیفیت تولیدات داخلی در اقتصاد مقاومتی پرداخته می‌شود. با استفاده از مرور ادبیات و بررسی پیشینه و نظر خبرگان تعداد ۲۰ عامل به عنوان عوامل نهایی مؤثر بر کیفیت برگرفته از مدل جایزه ملی کیفیت ایران و ۶ اصل از اصول اقتصاد مقاومتی به عنوان اصول مرتبط با کیفیت شناسایی شدند. با بررسی این شش اصل با نظر خبرگان اقتصاد مقاومتی تعداد ۱۴ مؤلفه به عنوان مؤلفه‌های بیان‌کننده شرایط اقتصاد مقاومتی استخراج شده و روابط میان عوامل نهایی مؤثر بر کیفیت و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی استخراج گردید که به توسعه یک مدل مفهومی انجامید. در ادامه با استفاده از تکنیک فرآیند رتبه‌بندی تفسیری ۲۰ عامل مؤثر بر کیفیت محصولات صنعت پتروشیمی با استفاده از نظرات خبرگان حوزه پتروشیمی با توجه به ۱۴ مؤلفه اقتصاد مقاومتی اولویت‌بندی شدند.

طبقه‌بندی JEL: C02 I15

واژگان کلیدی: کیفیت، اقتصاد مقاومتی، فرآیند رتبه‌بندی تفسیری، پتروشیمی.

۱. عضو هیأت علمی بخش مدیریت دانشگاه شیراز، (نویسنده مسئول) Email: pshojaei@shirazu.ac.ir

۲. عضو هیأت علمی بخش مدیریت دانشگاه پیام نور شیراز Email: m.jajarmizadeh@pnu.ac.ir

۳. عضو هیأت علمی بخش مدیریت دانشگاه شیراز Email: msmlaml@Gmail.com

۴. دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت صنعتی دانشگاه شیراز Email: hosseinmehraki@Yahoo.com

مقدمه

کشور ما امروزه شرایط خاصی را تجربه می‌کند. تحریم‌های اعمال شده علیه کشور باعث شده کشور برای ارتقای جایگاه خود در عرصه‌های جهانی، نیازمند بهبود و توسعه اقتصادی هر چه بیشتر باشد در نتیجه نیاز به الگوهای جدید اقتصادی بیش از گذشته احساس می‌شود. یکی از این الگوها و روش‌ها اقتصاد مقاومتی است. راهبرد اقتصاد مقاومتی می‌تواند تأثیر زیادی در کاهش فشارها و تحریم‌ها داشته باشد. یکی از ویژگی‌های اقتصاد مقاومتی، سوق دادن مردم به سمت مصرف کالاهای وطنی است که این موضوع باعث برجسته شدن نقش کیفیت محصولات داخلی می‌شود. (مهرکی، ۱۳۹۶). از سوی دیگر، یکی از ویژگی‌های کشورهای در حال توسعه این است که الگوی مصرف آن‌ها، با الگوی تولیدشان ناسازگار است. در واقع، آن‌ها کالاهایی را مصرف می‌کنند که خود تولید نمی‌کنند. چنین وضعی باعث افزایش واردات کالاهای مصرفی و در نتیجه، باعث خروج ثروت و مانع انباشته شدن ثروت برای سرمایه‌گذاری می‌شود. لذا بررسی کیفیت محصولات داخلی و ارتقاء آن بسیار به مقاومت اقتصادی کمک خواهد کرد. به عبارت دیگر، ترغیب مصرف‌کننده به مصرف کالای داخلی و در نتیجه کاهش واردات و تأمین کیفیت لازم جهت صادرات کالا، نقشی اساسی را در اشتغالزایی در بخش‌های تولیدی و مبارزه با قاچاق کالا ایفا خواهد نمود. از طرفی در راستای پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی با تکیه بر اصول ۲۴ گانه آن، ملاحظه می‌شود که بحث کیفیت محصولات داخلی به‌طور مستقیم مدنظر اصول هشتم و بیست و چهارم است. لذا به منظور دستیابی به این مهم لازم است در وهله اول به بررسی نقش کیفیت در دستیابی به این اهداف پرداخته شود. در دنیای امروز، فرآورده‌های نفتی نقش ارزنده‌ای را در اقتصاد کشور ایفا می‌کنند که بخش مهمی از این فرآورده‌ها مرتبط با صنعت پتروشیمی است. محصولات عمده‌ای که توسط واحدهای صنایع پتروشیمی ایران تولید می‌شوند عمدتاً شامل کودهای شیمیایی، اوره و مواد شیمیایی نظیر آمونیاک و گوگرد است که این محصولات در مقایسه با ده‌ها هزار مشتقی که از نفت و گازهای طبیعی به دست می‌آید بسیار اندک بوده و این امر نشان می‌دهد که باید همت و تلاش و مطالعه بیشتری در زمینه توسعه این بخش در کشور انجام شود. تنوع محصولات پتروشیمی می‌تواند حلقه‌های مفقوده صنایع بی‌شماری را تکمیل کند و بدون شک توسعه صنایع وابسته این صنعت نیز در تأمین کالاهای مصرفی و رفع نیازهای صنایع داخلی کشورمان نقش بسزایی ایفا می‌کنند (سازمان بسیج علمی، پژوهشی و فناوری، ۱۳۹۳). از این رو توجه به کیفیت این محصولات امری ضروری است که می‌تواند منجر به توسعه صنعتی و اقتصادی کشور شود. بر باور بسیاری از صاحب‌نظران، توسعه صنایع پتروشیمی در تحقق اقتصاد مقاومتی نقش بسزایی دارد زیرا این صنعت می‌تواند روند فروش مواد خام را کاهش دهد ضمن آن‌که سبب ایجاد شغل و بهره‌مندی بهتر از مزیت‌های اقتصادی کشور نیز می‌شود (مهرکی، ۱۳۹۶). در بررسی اصول اقتصاد مقاومتی این نکته قابل توجه است که در اصل سیزده مستقیماً از صنعت پتروشیمی نام برده شده که این امر اهمیت این موضوع را نشان می‌دهد. با عنایت به موارد مطروحه، در این پژوهش به بررسی نقش کیفیت تولیدات داخلی در اقتصاد مقاومتی پرداخته می‌شود. ابعاد و الگوی ارائه شده در

این پژوهش هم در حوزه کیفیت تولیدات داخلی و هم در حوزه اقتصاد مقاومتی به علاوه نحوه ارتباط میان آنها، مهم ترین دستاورد این پژوهش است که برای نخستین بار در تحقیقات صورت گرفته در داخل کشور به آن مبادرت شده است. همچنین اولویت بندی عوامل مؤثر بر کیفیت نیز این امکان را به دولتمردان و فعالان عرصه کسب و کار و تولید می دهد تا جهت گیری و رویکرد مناسبی برای تحقق اصول اقتصاد مقاومتی به دست آورند. بنابراین اهداف این پژوهش به صورت زیر است:

- شناسایی اصول اقتصاد مقاومتی مرتبط با کیفیت تولیدات و مدل کیفیت مناسب برای تبیین آن
  - توسعه مدل ارتباط کیفیت تولیدات داخلی و اصول اقتصاد مقاومتی
  - اولویت بندی عوامل مؤثر بر کیفیت در صنعت پتروشیمی بر اساس اصول اقتصاد مقاومتی مرتبط با کیفیت
- ادامه مقاله به این صورت است که در قسمت دوم ادبیات نظری و پیشینه موضوع پیرامون مدل های کیفیت و اصول اقتصاد مقاومتی بررسی می شود. بخش سوم شامل روش شناسی پژوهش است و به توصیف فرآیند رتبه بندی تفسیری^۱ می پردازد. بخش چهارم نتایج به کارگیری رویکرد پژوهش را مشخص می سازد. در بخش پنجم نیز نتیجه گیری پیرامون یافته های پژوهش و پیشنهادهایی برای پژوهش های آتی ارائه خواهد شد.

۱. ادبیات موضوع

۱-۱. کیفیت تولیدات

کیفیت واژه رایج و آشنایی است که از مفهوم و نحوه کاربرد آن تفاسیر گوناگونی به عمل آمده است. اما وجه مشترک همه این تعاریف سازگاری کالا یا خدمت با نیازها و انتظارات مشتریان است. کیفیت از مشتری شروع می شود و هرگونه توجه به کالا یا خدمت، بدون توجه به نظر مشتری، الزاماً کیفیت را به دنبال ندارد. لذا معمولاً کیفیت را بر اساس تطابق پذیری محصول با ویژگی های مدنظر مشتری، و یا میزانی که محصول می تواند انتظارات قبلی مشتری را برآورده سازد، تعریف می کنند (جانسون^۲ و همکاران، ۲۰۰۳). در حال حاضر کیفیت در صنعت تولید و به طور فزاینده، در حوزه های دیگر بار مفهومی دقیق تری دارد که به معنی "شناسایی ویژگی های یک فرآورده یا نوعی خدمت، به گونه ای که خواسته های مشتری را در سطح قابل قبولی برآورده کند، تعبیر می شود." در این صورت کیفیت نوعی ارزش عینی دارد که قابل اندازه گیری و سنجش است (سویندلس^۳، ۱۹۹۵).

1. Interpretive Ranking Process (IRP)

2. Johnson

3. Swindells

۲-۱. مدل‌های کیفیت تولید

تأکید بر کیفیت کالا در اقتصاد جهانی امروزه کلید دستیابی به شایستگی در عملیات و فعالیت‌ها است. افزایش کیفیت کالا منجر به افزایش بهره‌وری و منافع وابسته به آن می‌گردد. همراه با یکپارچگی جهانی اقتصاد، مدل‌های سازمانی جدیدی مانند سازمان‌های مجازی، زنجیره‌های تأمین، سازمان‌های گسترده و شرکت‌های چندملیتی پا به عرصه نهاده و باعث گردیده‌اند که تئوری‌های مدیریت کیفیت کالا نیز وارد مراحل جدیدی گردد (مهرکی، ۱۳۹۶، ص ۱۵). امروزه کیفیت محصول در اقتصاد جهانی یک موضوع همگانی شده و رقابت پویایی را در بسیاری از صنایع شکل می‌دهد و حضور در میدان رقابت تنها با شناخت بازار و نیاز مصرف‌کنندگان از طریق روش‌های نوین بازاریابی و تهیه و ارائه محصول خدمات با کیفیت مطلوب به مصرف‌کننده امکان‌پذیر است (نوری زاده و خدایی، ۱۳۹۳، ص ۱). از سوی دیگر جوایز ملی کیفیت و سرآمدی سازمانی بر این واقعیت تأکید دارند که بقاء در رقابت جهانی، مستلزم بهبود عملکرد در مقیاس جهانی است. این مدل‌ها، با ارائه معیارهای ارزیابی، خطوط راهنمایی برای سازمان‌ها ایجاد می‌کنند تا پیشرفت‌ها و عملکرد خود را در زمینه کیفیت و سرآمدی سازمانی اندازه‌گیری نمایند. اگرچه مدل‌های دمینگ، بالدریج و EFQM معروف‌ترین مدل‌های سرآمدی عملکرد هستند ولی کشورهای دیگری هستند که مدل‌های خاصی را برای خود توسعه داده‌اند. البته مدل‌های توسعه داده‌شده، غالباً از مدل‌های معروف فوق‌الهام گرفته‌اند (نجمی، ۱۳۸۸، ص ۱۵). جایزه کیفیت و سرآمدی کانادا (۱۹۸۳)، جایزه کیفیت استرالیا (۱۹۸۷) و جایزه کیفیت راجیو گاندی هند (۱۹۹۱) نمونه‌هایی از تلاش‌های انجام‌شده در این زمینه است (موسسه مطالعات بهره‌وری و منابع انسانی، ۱۳۸۲، ص ۹). جدول (۱) معیارهای مربوط به این سه مدل معروف را بیان می‌کند. بررسی صورت گرفته توسط بوره‌وریس (۱۹۹۵) نشان می‌دهد که در مدل کیفیت اروپا، کیفیت، مفهوم گسترده‌تری پیدا کرده است تا حدی که مسئولیت اجتماعی مؤسسات در قبال جامعه را نیز در برمی‌گیرد و از این حیث نسبت به دو مدل دیگری برتری دارد چرا که تأکید کلی جایزه دمینگ بر مدیریت کنترل کیفیت فراگیر با استفاده از روش‌های کنترل آماری و جایزه بالدریج صرفاً یک عامل سازنده در افزایش رضایتمندی مشتریان و جذب بازار به حساب می‌آیند (بوره‌وریس، ۱۹۹۵).

جدول-۱. مقایسه معیارهای سه جایزه کیفیت ژاپن، آمریکا، و اروپا

ردیف	دمینگ	بالدریج	کیفیت اروپا
۱	سیاست‌ها و برنامه‌های بلندمدت موسسه	رهبری	رهبری
۲	نحوه عملکرد مدیریت	اطلاعات و تجزیه و تحلیل آن‌ها	سیاست و استراتژی
۳	ترویج آموزش‌های مربوط به کنترل کیفیت	برنامه‌ریزی استراتژیک	مدیریت کارکنان

۴	به کارگیری اطلاعات در سیستم کنترل کیفیت	مدیریت منابع انسانی	منابع
۵	تجزیه و تحلیل	مدیریت فرآیند	فرآیندها
۶	یکنواخت سازی	نتایج مالی و بازرگانی	رضایت مشتریان
۷	کنترل	تأکید بر رضایت مشتری	رضایت کارکنان
۸	تضمین کیفیت	-	تأثیر بر جامعه
۹	نتایج	-	نتایج کلیدی عملکرد
۱۰	برنامه های آینده	-	-

منبع: تان و همکاران، ۲۰۰۳

۱-۳. مدل جایزه ملی کیفیت ایران

این مدل دارای هفت معیار است که چهار معیار آن توانمند سازها و سه معیار دیگر نتایج هستند. اولین معیار توانمندساز رهبری و مدیریت است که در وسط مدل قرار دارد، سه معیار دیگر از گروه توانمند سازها به ترتیب معیارهای فرآیندها، منابع و کارکنان هستند. سه معیار نتایج نیز عبارتند از معیار نتایج مشتریان و مصرف کنندگان به عنوان محوری ترین ذینفعان سازمان و معیار نتایج محیط زیست و جامعه و نهایتاً معیار نتایج عملکردی که شامل نتایج مالی، غیرمالی و همچنین نتایج کارکنان به عنوان مهم ترین بخش از سرمایه های سازمان است (جایزه ملی کیفیت ایران، ۱۳۹۴/۱۱/۲۰). با توجه به ابعاد مدل جایزه ملی کیفیت ایران (INQA)، تفاوت هایی میان این مدل و مدل EFQM که بین سایر مدل های کیفیت بیشترین مزیت را دارد می توان استنباط نمود. در مدل EFQM تمرکز بر سرآمدی سازمان است و در جایگاه سازمان، مدیریت و عملکرد آن ها مورد توجه می باشد در حالی که در INQA تمرکز بر مدیریت کیفیت محصول و موفقیت پایدار سازمان قرار دارد و جایگاه محصول و مشتری و فرآیندهای مرتبط به تولید بسیار پررنگ تر است. مدل INQA به راحتی می تواند سازمان های کوچک و متوسط را جذب کند در حالی که تجربه نشان داده است که مدل EFQM در جذب سازمان های بزرگ، موفق تر عمل کرده است (جایزه ملی کیفیت ایران، ۱۳۹۴/۱۱/۲۰). مطالعه و بررسی مدل های مطرح کیفیت و مقایسه آن ها نشان می دهد که مدل جایزه ملی کیفیت ایران انطباق بیشتری با فضای کسب و کار کشور دارد و شاخص های توانمند ساز آن (رهبری، منابع، کارکنان و فرآیندها) به عنوان عوامل مؤثر بر کیفیت در این پژوهش لحاظ می گردند.

۴-۱. اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی را می‌توان اقتصادی عنوان کرد که در آن علاوه بر تعامل پویا با دنیای خارج و استفاده از امکانات تجارت آزاد، امنیت اقتصادی کشور حفظ شده و نوسانات محیط بین‌المللی اقتصادی و تهدیدهای آن کمترین تأثیر سوء را در روند بلندمدت متغیرهای کلان اقتصادی داشته باشد. در یک اقتصاد مقاومتی نباید تمرکز بیش از اندازه بر روی یک یا چند بخش یا ظرفیت اقتصادی کشور تکیه شود، بلکه باید تلاش شود تا همه ظرفیت‌های اقتصاد به حداکثر بهره‌برداری از توان خود برسند (تاری و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۱۰). اصطلاح اقتصاد مقاومتی را رهبر انقلاب در سال‌های اخیر به منظور مقابله با حمله اقتصادی نظام سلطه جهانی که چهره بارزش را در قالب تحریم‌های همه‌جانبه و رو به گسترش نشان داده، مطرح فرموده و از آن به عنوان روشی مهم در تغییر مسیر حرکت اقتصاد کشور یاد کردند (پیغامی، ۱۳۹۳، ص ۶). بر اساس ابلاغیه رهبر انقلاب به رؤسای قوای سه‌گانه و رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، سیاست‌های کلی «اقتصاد مقاومتی» بر اساس بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی تبیین شده است (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۱۱/۲۹). از بین اصول مطرح شده اصول هشتم و بیست و چهارم به طور مستقیم بحث کیفیت محصولات داخلی را مد نظر قرار دادند (جاجرمی زاده و همکاران، ۱۳۹۶). با مطالعه مبانی نظری و با استناد به نتایج حاصل از پژوهش جاجرمی‌زاده و همکاران (۱۳۹۶) از میان ۲۴ اصل بیان شده توسط مقام معظم رهبری اصول یک، دو، سه، هشت، نوزده، بیست و بیست و چهار به نوعی با مفهوم کیفیت ارتباط دارند که در این پژوهش این اصول مبنای طراحی مدل قرار گرفته و از آن‌ها در طراحی مدل پیش‌فرض بیانگر ارتباط اصول اقتصاد مقاومتی و کیفیت استفاده می‌شود. این اصول عبارتند از:

۱- تأمین شرایط و فعال‌سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به‌منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقاء درآمد و نقش طبقات کم درآمد و متوسط.

۲- پیشتازی اقتصاد دانش‌بنیان، پیاده‌سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور و ساماندهی نظام ملی نوآوری به‌منظور ارتقاء جایگاه جهانی کشور و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش‌بنیان در منطقه.

۳- محور قرار دادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان‌ها و به‌کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور.

۸- مدیریت مصرف با تأکید بر اجرای سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف و ترویج مصرف کالاهای داخلی

همراه با برنامه‌ریزی برای ارتقاء کیفیت و رقابت‌پذیری در تولید.

- ۱۹- شفاف سازی اقتصاد و سالم سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت ها و زمینه های فسادزا در حوزه های پولی، تجاری، ارزی و ... .
- ۲۰- تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش افزوده، تولید ثروت، بهره‌وری، کارآفرینی، سرمایه‌گذاری و اشتغال مولد و اعطای نشان اقتصاد مقاومتی به اشخاص دارای خدمات برجسته در این زمینه.
- ۲۴- افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن.

۲. پیشینه تحقیق

۲-۱. تحقیقات حوزه اقتصاد مقاومتی

رمضان پور و همکارانش (۱۳۹۱) به بررسی رابطه اقتصاد دانش بنیان و بهره‌وری در اقتصاد مقاومتی پرداخته و نشان دادند که تمامی ارکان اقتصاد دانش بنیان رابطه مثبتی با بهره‌وری و رشد اقتصادی دارند و پیامد این روابط کاهش بیکاری، کیفیت بهتر محصولات و خدمات، کاهش قیمت تمام شده، اصلاح الگوی مصرف خواهد بود. رحمانیان (۱۳۹۱) به بررسی راهبردهای صحیح پیاده سازی اقتصاد مقاومتی و معرفی مؤلفه ها و دستاوردهای آن پرداخته است. امیری طهرانی زاده (۱۳۹۴) به بررسی مبانی سیاست های اقتصاد مقاومتی از منظر نظام های اقتصادی می پردازد. تقوی فرهی و ایجایی (۱۳۹۴) به بررسی نقش فرهنگ سازمانی و اقتصاد مقاومتی مبادرت کردند. مقاومتی پرداختند و در این راستا به بررسی دقیق و ژرف فرهنگ سازمانی و اقتصاد مقاومتی مبادرت کردند. سلیمانی و پیغامی (۱۳۹۵) به مطالعه عناوین سیاست های اقتصاد مقاومتی با استفاده از روش نظریه پردازی داده بنیاد اقدام کرده و الگویی شامل شش بعد را معرفی نمودند. جدول (۲) پیشینه تحقیق مرتبط با اقتصاد مقاومتی را نشان می دهد. با بررسی پیشینه تحقیق پیرامون اقتصاد مقاومتی این نکته مشخص است که اکثر تحقیقات انجام شده در این حوزه ماهیتی تئوریک دارند، به طوری که اغلب آنها بدون مورد مطالعه هستند و فقط به بررسی اقتصاد مقاومتی از دید تئوری پرداخته اند. نکته قابل تأمل دیگر این است که هیچ یک از این تحقیقات به بررسی رابطه نقش کیفیت تولید و اقتصاد مقاومتی نپرداخته اند. بنابراین این پژوهش به دنبال رویکردی برای برطرف نمودن این خلأهاست.

جدول-۲. پیشینه تحقیقات

نام محقق	هدف
موحدی نیا (۱۳۸۶)	بررسی اصول و مبانی پدافند غیرعامل
شکوه (۱۳۹۱)	بیان چگونگی پیوند اقتصاد سیاسی با دفاع ملی
رمضان پور و همکاران (۱۳۹۱)	بررسی نقش اقتصاد دانش‌بنیان و بهره‌وری در اقتصاد مقاومتی
رحمانیان (۱۳۹۱)	بررسی راهبردهای صحیح پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی و معرفی مؤلفه‌ها و دستاوردهای آن
پورعیسی (۱۳۹۱)	تبیین موضوع اقتصاد مقاومتی با استناد به فرمایشات و گفتارهای مقام معظم رهبری
شیخ‌الاسلامی (۱۳۹۱)	بیان مدل سه مرحله‌ای نیل به تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی
عنان‌پور و ابراهیمی (۱۳۹۱)	بررسی مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در قرآن کریم
میرمعزی (۱۳۹۱)	ارائه تفسیری روشن از اقتصاد مقاومتی مستند به بیانات مقام معظم رهبری
اخوان و همکاران (۱۳۹۴)	تبیین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در کشور با بهره‌گیری از روش دیمتل- آی. اس. ام. فازی
اصغری (۱۳۹۴)	بررسی چیستی، چرایی، مبانی، مؤلفه‌ها، اهداف و راهبردهای اقتصاد مقاومتی
امیری‌طهرانی‌زاده (۱۳۹۴)	بررسی مبانی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ابلاغی مقام معظم رهبری از منظر نظام‌های اقتصادی
تقوی‌فراهی و ایجابی (۱۳۹۴)	بررسی نقش فرهنگ سازمانی در پیاده‌سازی نظام اقتصاد مقاومتی
جمالی و جابری (۱۳۹۴)	بررسی اقتصاد مقاومتی از دیدگاه اسلام
خوانساری و قلیچ (۱۳۹۴)	بررسی مهم‌ترین مؤلفه‌ها و اقدامات مؤثر در تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در نظام بانکی
اسفندیاری‌صفا و دهقان (۱۳۹۵)	مفهوم‌سازی داده‌های حاصل از بیانات مقام معظم رهبری پرداخته در اقتصاد مقاومتی
انصاری (۱۳۹۵)	تعیین عناوین و ترتیب اولویت راهبردها، سیاست‌ها و اقدام‌های مرتبط با پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش
سلیمانی و پیغامی (۱۳۹۵)	بررسی مؤلفه‌های الگوی اقتصادی- اجتماعی جمهوری اسلامی ایران

منبع: مهرکی، ۱۳۹۶

۲-۲. تحقیقات حوزه کیفیت تولیدات

خراسانی و ملامحمدی (۱۳۹۰) به مقایسه کیفیت دانشگاه صنعتی امیرکبیر و دانشگاه صنعتی شاهرود بر اساس مدل های دمینگ و EFQM پرداختند. پس از جمع آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات این نتیجه حاصل شد که دانشگاه های مورد مطالعه به میزان متوسطی از استانداردهای مدل های رایج کیفیت برخوردارند. آذر و همکاران (۱۳۹۲) به مطالعه تطبیقی مهم ترین مدل های عارضه یابی سازمان یعنی مدل های BSC، EFQM، BSC، دمینگ، مالکوم بالدريج و همچنین جایزه کیفیت ایران می پردازد و با استفاده از روش AHP فازی آنها را مقایسه و اولویت دهی می کنند. سخایی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود رضایت مشتری را یکی از شاخص های مدل های مدیریت کیفیت از جمله مدل تعالی کیفیت اروپایی و مدل مالکوم بالدريج می داند و پس از معرفی مدل های مختلف رضایت مشتری در تعاملات الکترونیکی، به مقایسه ی شاخص های هر کدام از مدل ها و بررسی مزایا و معایب این مدل ها می پردازد. قنبری (۱۳۹۳) به بررسی آماری و محتوایی مدل های تعالی در ۵ قاره دنیا پرداخته و نقاط اشتراک و افتراق آنها را مشخص می کند. وی همچنین در این پژوهش به مطالعه تطبیقی جایزه ملی تعالی سازمانی ایران تا سال ۱۳۹۱ پرداخته و آن را با دو جایزه کیفیت رایج دنیا یعنی EFQM و مالکوم بالدريج بر اساس برندگان این جوایز و تعداد مقالات پژوهشی ارجاع داده شده به آنها در بازه های جداگانه، مقایسه می کند. عبدالشاه و حسینی (۱۳۹۴) به معرفی و مقایسه رایج ترین مدل های تعالی کسب و کار از قبیل: مدل بنیاد اروپایی مدیریت کیفیت، مدل جایزه ملی کیفیت مالکوم بالدريج و مدل جایزه کیفیت دمینگ می - پردازد. وی در ادامه این پژوهش به معرفی مدل جایزه ملی کیفیت ایران و الگوی ارزیابی در وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات می پردازد و آن را با مدل اروپایی EFQM مقایسه می کند.

مطالعه و بررسی پیشینه تحقیق پیرامون کیفیت تولید نشان می دهد اکثر تحقیقات انجام شده رویکردی مقایسه ای و تطبیقی دارند و به صورت تئوری به بررسی و مقایسه مدل های مشهور کیفیت با یکدیگر و بیان مزایا و معایب آنها پرداخته اند. همچنین در تحقیقات انجام گرفته کمتر به جایزه ملی کیفیت ایران، ابعاد آن و تأثیر شاخص های آن بر متغیرهای اقتصادی و مدیریتی پرداخته شده است.

۳. روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف یک تحقیق کاربردی و از نظر روش پژوهشی یک تحقیق توصیفی محسوب می شود. در این پژوهش ابتدا با بررسی و مرور ادبیات موضوعی مربوط به کیفیت و اقتصاد مقاومتی، عوامل مؤثر بر کیفیت و همچنین اصول اقتصاد مقاومتی مرتبط با کیفیت شناسایی شدند. سپس با استفاده از نظرات خبرگان مدل پژوهش طراحی شده و با استفاده از تکنیک فرآیند رتبه بندی تفسیری، عوامل مربوط به کیفیت با توجه به اصول اقتصاد مقاومتی اولویت بندی می شوند.

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش خبرگان شرکت پتروشیمی و اساتید دانشگاه هستند. خبرگان گروه اول شامل اعضا هیئت علمی دانشگاه هستند که با بحث مدیریت کیفیت و اقتصاد مقاومتی آشنایی کامل دارند به طوری که از نظرات آن‌ها برای طراحی مدل تحقیق استفاده گردید. خبرگان گروه دوم شامل مدیران، کارشناسان و متخصصان شرکت پتروشیمی بوشهر هستند که تجربه بالایی در بحث کیفیت تولیدات دارند و برای تأیید مدل نهایی و اولویت‌بندی عوامل کیفیت از نظرات آن‌ها استفاده شد. از آن‌جا که به دو گروه خبره متخصص در حوزه مورد مطالعه نیاز است و به علت محدود بودن تعداد آن‌ها و ارزشمند بودن نظراتشان از نمونه‌گیری هدفمند قضاوتی استفاده می‌شود. در این تحقیق از نظرات ده نفر از خبرگان دانشگاهی و دوازده نفر از خبرگان پتروشیمی بوشهر استفاده شده است.

بر اساس مرور پیشینه و بررسی پرسشنامه‌های پر شده توسط خبرگان حوزه صنعت و با مطالعه و بررسی مدل جایزه ملی کیفیت ایران تعداد ۲۰ متغیر برای کیفیت مشخص شدند. برای این کار از توانمندسازهای مدل جایزه ملی کیفیت ایران استفاده شد. این مدل دارای چهار بعد توانمندساز رهبری، فرآیندها، منابع و کارکنان است که با بررسی این ابعاد ۲۰ مؤلفه کیفیت مشخص شدند. در ادامه با بررسی اصول اقتصاد مقاومتی مرتبط با کیفیت و مطابق نظرات خبرگان حوزه اقتصاد مقاومتی تعداد ۱۶ متغیر اقتصاد مقاومتی که با کیفیت تولیدات ارتباط دارند استخراج گردید. پس از بررسی و تحلیل نظرات خبرگان دانشگاهی بر اساس فراوانی نظرات از میان ۳۲۰ رابطه ممکن در ۲۴۵ مورد رابطه‌ای تشخیص داده نشد و تعداد ۷۵ رابطه مشخص شدند. همچنین تعداد متغیرهای اقتصاد مقاومتی از ۱۶ به ۱۴ کاهش یافت؛ بدین مفهوم که برای دو مورد از متغیرهای اقتصاد مقاومتی با هیچ‌کدام از ۲۰ متغیر کیفیت رابطه‌ای توسط خبرگان تشخیص داده نشد. در ادامه میزان تأثیرگذاری متغیرهای کیفیت بر متغیرهای اقتصاد مقاومتی در قالب طیف لیکرت بررسی شد و پس از بررسی نظرات خبرگان تعداد ۹ رابطه از ۷۵ رابطه موجود حذف شده و روابط موجود به ۶۶ کاهش یافت. در نهایت با بررسی این روابط مدل مفهومی پژوهش طراحی شد.

اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه‌های پر شده توسط خبرگان، در نرم‌افزار اکسل وارد شده و روابط میان متغیرهای مربوط به کیفیت و متغیرهای مربوط به اقتصاد مقاومتی به‌طور واضح مشخص شدند. پس از بررسی و تحلیل این روابط، مدل مفهومی پژوهش به دست آمد. شکل (۱) مدل مفهومی پژوهش را نشان می‌دهد. از میان ۲۰ متغیر کیفیت، پنج متغیر مربوط به رهبری، چهار متغیر مربوط به فرآیندها، هفت متغیر مربوط به منابع و چهار مربوط به کارکنان است. برای متغیرهای مربوط به اقتصاد مقاومتی، یک متغیر مربوط به اصل ۱، دو متغیر مربوط به اصل ۲، پنج متغیر مربوط به اصل ۳، چهار متغیر مربوط به اصل ۸، یک متغیر مربوط به اصل ۱۹ و یک متغیر مربوط به اصل ۲۴ انتخاب شد. این مدل مفهومی مبنای استفاده از روش فرآیند رتبه بندی تفسیری است که در ادامه به طور مختصر به آن پرداخته می‌شود.

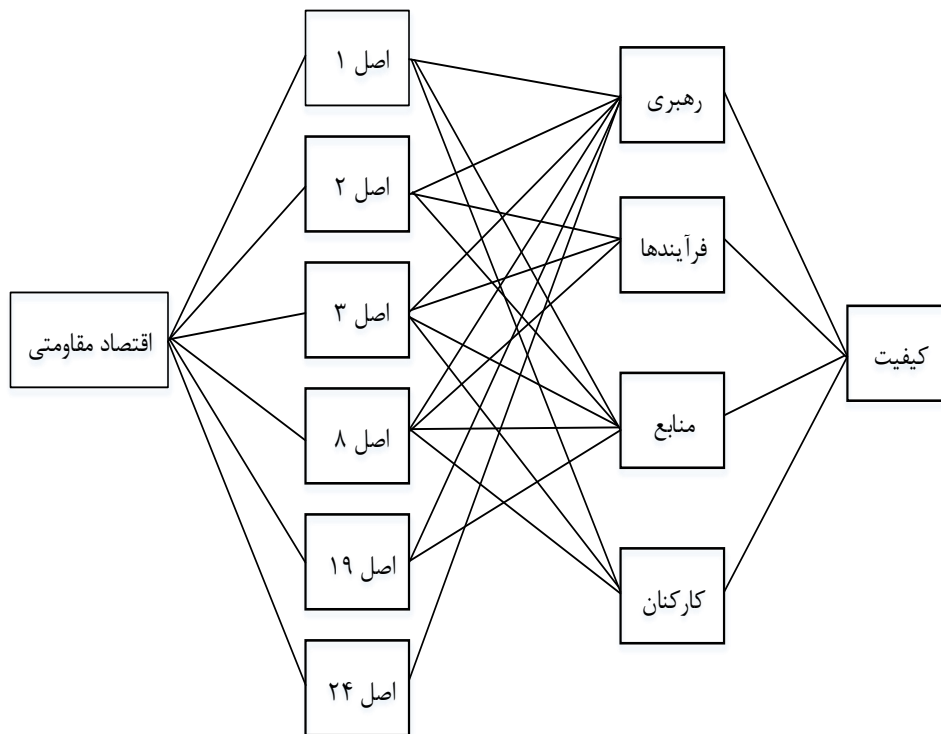

۳-۱. روش فرآیند رتبه بندی تفسیری

مراحل فرآیند رتبه بندی تفسیری (سوشیل، ۲۰۰۹) به شرح زیر است:

- دو گونه متغیر مشخص کنید به طوری که یکی از آن‌ها با توجه به دیگری رتبه بندی شود، مثلاً موارد جایگزین و استانداردها، اعمال و اجرا، و یا عملگرها و روندها و ...
- تشریح ارتباط زمینه‌ای میان دو گونه متغیرها
- به وجود آوردن ماتریس ارتباطی میان دو گونه متغیرها
- تبدیل ماتریس دوگانه به ماتریس تفسیری از طریق تفسیر تقابلیها. یعنی عدد یک در سلول‌های مختلف تبدیل ماتریس تفسیری به منطق تفسیری مقیاس‌های دوتایی و ماتریس تقابلی‌های دوگانه غالب از طریق تفسیر تأثیر یک تقابل بر دیگری رتبه بندی و تفسیر رتبه‌ها بر اساس فراوانی تعداد تقابلیها
- تعیین رتبه‌های به دست آمده (متغیر رتبه بندی‌ای که بالاترین خالص تسلط را داشته باشد در رتبه بالاتر قرار می‌گیرد).

شکل-۱. مدل مفهومی استخراجی پژوهش

۴. نتایج

برای رتبه‌بندی متغیرهای مربوط به کیفیت نسبت به متغیرهای مربوط به اقتصاد مقاومتی از روش IRP استفاده می‌گردد. فرآیند رتبه‌بندی تفسیری از دو مجموعه متغیر استفاده می‌کند؛ یک مجموعه از متغیرهایی است که باید رتبه‌بندی شوند و مجموعه دیگر مجموعه متغیرهای مرجعی (عملکردی) است که اساس این رتبه‌بندی را فراهم می‌آورند. بر اساس مرور پیشینه و بررسی پرسشنامه‌های پر شده توسط خبرگان حوزه صنعت و همچنین حوزه اقتصاد مقاومتی تعداد ۲۰ متغیر برای کیفیت به‌عنوان متغیرهای قابل رتبه‌بندی و ۱۴ متغیر به‌عنوان متغیرهای عملکردی برای اقتصاد مقاومتی مشخص شدند. در جداول (۳) و (۴) به ترتیب متغیرهای کیفیت و متغیرهای عملکردی اقتصاد مقاومتی آورده شده است. متغیرهای عملکردی اساس رتبه‌بندی متغیرهای کیفیت را فراهم می‌نمایند. برای سهولت کار به هر یک از متغیرها یک کد تعلق گرفته است.

جدول-۳. متغیرهای کیفیت

کد	متغیرهای کیفیت (قابل رتبه‌بندی)
E1	تعهد به فرهنگ مبتنی بر ارزش‌های سازمانی و اخلاق کسب‌وکار
E2	تعیین استراتژی‌های کیفیت مبتنی بر نیازها و انتظارات حال و آینده ذینفعان و محیط بیرونی
E3	استوار کردن راهبردهای سازمان بر داده‌های حاصل از اندازه‌گیری عملکرد فرآیندهای کلیدی
E4	تدوین و جاری‌سازی راهبردهای ارتقا کیفیت محصول در فرآیندهای کلیدی
E5	بهبود فرایندهای طراحی محصول
E6	مدیریت و تقویت خلاقیت و نوآوری
E7	مدیریت تولید، تحویل و پشتیبانی و چرخه عمر محصول
E8	مدیریت شراکت‌ها و تأمین‌کنندگان در جهت ایجاد ارزش افزوده برای مشتریان
E9	مدیریت شراکت‌ها و تأمین‌کنندگان برای ارتقا کیفیت محصول
E10	مدیریت منابع مالی جهت ارتقا کیفیت محصول
E11	مدیریت زیرساخت‌ها برای ارتقا کیفیت محصول
E12	مدیریت فناوری در جهت ارتقا محصول
E13	مدیریت یادگیری سازمانی در مسیر ارتقا کیفیت
E14	مدیریت دانش گروهی و فردی در مسیر ارتقا کیفیت
E15	توسعه و حفظ قابلیت‌های کارکنان برای ارتقا کیفیت محصول
E16	مشارکت کارکنان در جهت ارتقا کیفیت محصول

E17	تفویض اختیارات و مسئولیت های لازم به کارکنان در جهت ارتقا کیفیت
E18	تشویق و قدردانی از تلاش کارکنان برای بهبود کیفیت محصول
E19	توسعه و بهبود سیستم ها و فرآیندهای کلیدی لازم برای تضمین و ارتقا کیفیت محصول
E20	مدیریت و تقویت فرآیندهای روابط با مشتری

منبع: محاسبات تحقیق

جدول - ۴. متغیرهای اقتصاد مقاومتی (عملکردی)

کد	متغیرهای اقتصاد مقاومتی (عملکردی)
P1	پایه سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور
P2	تقویت رقابت پذیری اقتصاد
P3	ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان ها
P4	به کارگیری ظرفیت و قابلیت های متنوع در جغرافیای مزیت های مناطق کشور
P5	تقویت عوامل تولید
P6	تأمین شرایط و فعال سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه های انسانی و علمی کشور
P7	اجرای سیاست های کلی اصلاح الگوی مصرف
P8	توانمندسازی نیروی کار
P9	ساماندهی نظام ملی نوآوری
P10	ترویج مصرف کالاهای داخلی
P11	جلوگیری از اقدامات و فعالیت ها و زمینه های فسادزا در نظام پولی و ...
P12	ترویج و توسعه نظام استاندارد کالا
P13	مدیریت مصرف
P14	برنامه ریزی برای ارتقا کیفیت و رقابت پذیری در تولید

منبع: محاسبات تحقیق

توسعه ماتریس روابط متقابل

پس از مشخص شدن متغیرهای کیفیت و متغیرهای عملکردی اقتصاد مقاومتی، ماتریس روابط متقابل تکمیل شد. برای این منظور ماتریس روابط متقابل در اختیار خبرگان صنعت پتروشیمی قرار گرفت. در ماتریس روابط متقابل، خبرگان صنعت در خانه هایی که بین متغیرهای کیفیت و متغیرهای عملکردی رابطه وجود دارد عدد ۱ و در خانه هایی که رابطه ای وجود ندارد عدد ۰ را قرار می دهند. ماتریس روابط متقابل در جدول (۵) آورده شده است.

جدول ۵- ماتریس روابط متقابل

	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	P11	P12	P13	P14
E1										۱	۱			
E2		۱	۱	۱						۱				۱
E3					۱									۱
E4	۱	۱			۱	۱				۱				۱
E5					۱		۱			۱				۱
E6	۱	۱							۱	۱				
E7		۱			۱								۱	۱
E8					۱		۱			۱				۱
E9		۱					۱							۱
E10		۱				۱	۱				۱			۱
E11				۱	۱		۱							۱
E12	۱				۱	۱		۱		۱				۱
E13								۱	۱					
E14	۱	۱							۱					
E15					۱	۱		۱						۱
E16														۱
E17								۱						
E18								۱						۱
E19												۱		۱
E20										۱				

منبع: محاسبات تحقیق

تفسیر روابط

در این مرحله خبرگان صنعت پتروشیمی، تمام روابط میان متغیرهای کیفیت و متغیرهای اقتصاد مقاومتی را توصیف کرده و با ذکر دلیل به تشریح این روابط پرداختند. به عنوان مثال و برای درک بیشتر مطلب در اینجا روابط متغیرهای E10 و E15 بررسی می‌شود. با توجه به جدول (۵) متغیر E10 (مدیریت منابع مالی جهت ارتقا کیفیت محصول) با متغیرهای P2، P6، P7، P11 و P14 به ترتیب متغیرهای تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، تأمین

شرایط و فعال سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه های انسانی و علمی کشور، اجرای سیاست های کلی اصلاح الگوی مصرف، جلوگیری از اقدامات و فعالیت ها و زمینه های فسادزا در نظام پولی و ... و برنامه ریزی برای ارتقا کیفیت و رقابت پذیری در تولید مرتبط است. در تفسیر این روابط برای رابطه متغیر E10 با P2، اجرای فرآیندهای مالی جهت بهبود کیفیت به عنوان دلیل توسط خبرگان صنعت پتروشیمی بیان شده است. برای رابطه متغیر E10 با P6 نیز همین دلیل بیان شده است. برای رابطه متغیر E10 با P7، شناسایی مخاطرات مالی مؤثر بر مدیریت کیفیت به عنوان دلیل آورده شده است. تمام روابط موجود در ماتریس روابط متقابل توسط خبرگان صنعت پتروشیمی تشریح شده و در ماتریس روابط متقابل تفسیری آورده شده است. ماتریس روابط متقابل تفسیری در جدول (۶) به طور خلاصه آورده شده است.

جدول-۶. روابط متقابل تفسیری

شاخص های کیفیت	متغیر کلیدی عملکرد (اقتصاد مقاومتی)	تفسیر روابط متقابل
E1	P10	توانمندسازی کارکنان
E1	P11	توانمندسازی کارکنان
E2	P2	شناسایی نیازها و انتظارات ذی نفعان
E2	P3	تحلیل تغییرات اجتماعی، ایمنی و قانونی
E2	P4	تحلیل تغییرات اجتماعی، ایمنی و قانونی
E2	P10	پیش بینی تغییرات بازار
E2	P14	شناسایی نیازها و انتظارات ذی نفعان
E3	P5	بهینه سازی عملکرد فرآیندهای کلیدی
E3	P14	شناسایی عوامل موفقیت در حوزه کیفیت
E4	P1	تدوین راهبردهای ارتقا کیفیت همسو با راهبردهای کلان سازمان
E4	P2	اطلاع رسانی راهبردهای ارتقا کیفیت به ذی نفعان
E4	P5	تدوین راهبردهای ارتقا کیفیت همسو با راهبردهای کلان سازمان
E4	P6	تدوین راهبردهای ارتقا کیفیت همسو با راهبردهای کلان سازمان
E4	P10	اطلاع رسانی راهبردهای ارتقا کیفیت به ذی نفعان
E4	P14	اطلاع رسانی راهبردهای ارتقا کیفیت به ذی نفعان
E5	P5	توسعه محصولات جدید
E5	P7	توسعه محصولات جدید با همراهی مشتریان
E5	P10	توسعه محصولات جدید

شاخص‌های کیفیت	متغیر کلیدی عملکرد (اقتصاد مقاومتی)	تفسیر روابط متقابل
E5	P14	توسعه محصولات جدید با همراهی مشتریان
E6	P1	بازنگری و مقایسه محصول با بهترین‌ها
E6	P2	بازنگری و مقایسه محصول با بهترین‌ها
E6	P9	بهبود قابلیت فرآیندهای مؤثر بر کیفیت
E6	P10	بهبود قابلیت فرآیندهای مؤثر بر کیفیت
E7	P2	مدیریت کیفیت همسو با انتظارات ذی‌نفعان
E7	P5	شناسایی شایستگی کارکنان و قابلیت تجهیزات
E7	P13	مدیریت کیفیت همسو با انتظارات ذی‌نفعان
E7	P14	مدیریت کیفیت همسو با انتظارات ذی‌نفعان
E8	P5	شناسایی قابلیت‌های شراکت‌ها و تأمین‌کنندگان
E8	P7	شناسایی قابلیت‌های شراکت‌ها و تأمین‌کنندگان
E8	P10	مشارکت شراکت‌ها و تأمین‌کنندگان در توسعه کیفیت
E8	P14	مشارکت شراکت‌ها و تأمین‌کنندگان در توسعه کیفیت
E9	P2	شناسایی قابلیت‌های شراکت‌ها و تأمین‌کنندگان
E9	P7	مشارکت شراکت‌ها و تأمین‌کنندگان در توسعه کیفیت
E9	P14	ارزیابی عملکرد شراکت‌ها و تأمین‌کنندگان
E10	P2	اجرای فرآیندهای مالی جهت بهبود کیفیت
E10	P6	اجرای فرآیندهای مالی جهت بهبود کیفیت
E10	P7	شناسایی مخاطرات مالی مؤثر بر مدیریت کیفیت
E10	P11	استفاده از اطلاعات مالی
E10	P14	اجرای فرآیندهای مالی جهت بهبود کیفیت
E11	P4	مدیریت مواد اولیه و محصولات میانی و نهایی
E11	P5	مدیریت مواد اولیه و محصولات میانی و نهایی
E11	P7	مدیریت مواد اولیه و محصولات میانی و نهایی
E11	P14	مدیریت ساختمان‌ها و تجهیزات و مخاطرات آن‌ها
E12	P1	توسعه راهبردهای مدیریت فناوری
E12	P5	مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات
E12	P6	توسعه راهبردهای مدیریت فناوری
E12	P8	مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات

شاخص های کیفیت	متغیر کلیدی عملکرد (اقتصاد مقاومتی)	تفسیر روابط متقابل
E12	P10	مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات
E12	P14	توسعه راهبردهای مدیریت فناوری
E13	P8	استفاده مؤثر از دانش فردی و گروهی برای ارتقا کیفیت
E13	P9	توسعه مدیریت داده‌ها، اطلاعات و دانش
E14	P1	توسعه مدیریت داده‌ها، اطلاعات و دانش
E14	P2	استفاده مؤثر از دانش فردی و گروهی برای ارتقا کیفیت
E14	P9	استفاده مؤثر از دانش فردی و گروهی برای ارتقا کیفیت
E15	P5	مدیریت جذب و طرح‌ریزی شغلی کارکنان
E15	P6	مدیریت برنامه‌های آموزشی و توسعه منابع انسانی
E15	P8	مدیریت برنامه‌های آموزشی و توسعه منابع انسانی
E15	P14	همسویی اهداف کارکنان با اهداف کیفیتی
E16	P14	استفاده از کار گروهی برای ارتقا کیفیت
E17	P8	استفاده از کار گروهی برای ارتقا کیفیت
E18	P8	تشویق و تقدیر از کارکنان
E18	P14	تشویق و تقدیر از کارکنان
E19	P12	اجرای فعالیت‌ها با به‌کارگیری یادگیری، خلاقیت و نوآوری
E19	P14	اجرای فعالیت‌ها با به‌کارگیری یادگیری، خلاقیت و نوآوری
E20	P10	تعامل فعال با مشتریان و نظرسنجی از آن‌ها

منبع: محاسبات تحقیق

مقایسات زوجی

ماتریس تفسیری برای مقایسه عوامل مؤثر بر کیفیت با توجه به متغیرهای عملکردی اقتصاد مقاومتی مورد استفاده قرار می‌گیرد. برای مثال متغیر کیفیتی E1 با متغیر کیفیتی E2 با توجه به متغیرهای عملکردی P1, P2, P3, ..., P14 مقایسه می‌گردد. اگر در یک مقایسه برای هر دو متغیر کیفیتی عدد 1 ثبت شده باشد با توجه به نظر خبرگان تسلط یکی از دو متغیر کیفیت تعیین می‌گردد. پس از مشاهده ماتریس و بررسی موارد مشابه آن و انتخاب عوامل برتر توسط خبره، ماتریس نهایی شده روابط تسلط تشکیل شد. روابط تسلط در قالب ماتریس تسلط خلاصه می‌گردد. هر سلول در این ماتریس تعداد عملکردهایی که یک متغیر رتبه‌بندی (متغیرهای کیفیت) در آن حوزه بر متغیر رتبه‌بندی دیگری تسلط پیدا می‌کند و یا تحت سلطه متغیر رتبه‌بندی دیگری قرار

می‌گیرد را نشان می‌دهد. خالص تسلط برای یک متغیر رتبه‌بندی از طریق رابطه D-B محاسبه می‌گردد که D تعداد کل دفعاتی است که متغیر عملکردی بر سایر متغیرها تسلط پیدا می‌کند و B تعداد کل دفعاتی است که متغیر رتبه‌بندی تحت تسلط دیگر متغیرهای رتبه‌بندی قرار می‌گیرد. متغیر رتبه‌بندی‌ای که بالاترین خالص تسلط را داشته باشد در رتبه ۱ قرار می‌گیرد. جدول (۷) اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر کیفیت در صنعت پتروشیمی را با توجه به متغیرهای اقتصاد مقاومتی بیان می‌کند. بر اساس این اولویت‌بندی، در صنعت پتروشیمی، عامل تدوین و جاری‌سازی راهبردهای ارتقا کیفیت محصول در فرایندهای کلیدی رتبه اول را گرفت و عامل مشارکت کارکنان در جهت ارتقا کیفیت محصول پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داد. عوامل مدیریت منابع مالی جهت ارتقا کیفیت محصول و مدیریت فناوری در جهت ارتقا محصول دارای رتبه یکسان ۲ شدند.

جدول-۷. اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر کیفیت محصولات در صنعت پتروشیمی

شاخص‌های کیفیت	D	B	D-B	رتبه
E1	۳۴	۶۲	-۲۸	۱۲
E2	۸۵	۴۶	۳۹	۳
E3	۳۰	۵۱	-۲۱	۱۰
E4	۹۴	۴۰	۵۴	۱
E5	۶۲	۴۵	۱۷	۶
E6	۷۵	۴۴	۳۱	۴
E7	۷۰	۴۰	۳۰	۵
E8	۵۷	۵۰	۷	۷
E9	۴۱	۵۵	-۱۴	۹
E10	۸۴	۴۴	۴۰	۲
E11	۶۴	۴۷	۱۷	۶
E12	۸۶	۴۶	۴۰	۲
E13	۳۳	۶۲	-۲۹	۱۳
E14	۴۷	۶۰	-۱۳	۸
E15	۶۳	۴۶	۱۷	۶
E16	۸	۶۱	-۵۳	۱۷
E17	۱۸	۶۱	-۴۳	۱۶
E18	۲۴	۶۱	-۳۷	۱۴

E19	۳۲	۵۴	-۲۲	۱۱
E20	۱۸	۵۷	-۳۹	۱۵

منبع: محاسبات تحقیق

۵. نتیجه گیری

یکی از الزامات مقاوم کردن اقتصاد سوق به مصرف کالاهای تولید داخل است که مستلزم باکیفیت بودن تولیدات داخلی است. در این پژوهش سعی شده است با بررسی دقیق ادبیات موضوع و بکارگیری نظرات خبرگان دانشگاهی و خبرگان صنعتی عوامل مؤثر بر کیفیت در شرایط اقتصاد مقاومتی شناسایی گردد. برای این منظور مدل پیشنهادی، در صنعت پتروشیمی مورد بررسی قرار گرفت و عوامل مؤثر بر کیفیت در این صنعت با توجه به شاخص های اقتصاد مقاومتی رتبه بندی شدند. بر اساس این رتبه بندی عامل تدوین و جاری سازی راهبردهای ارتقا کیفیت محصول در فرایندهای کلیدی بیشترین درجه اهمیت را به خود اختصاص داد. جدول (۸) اولویت بندی نهایی عوامل مؤثر بر کیفیت در صنعت پتروشیمی را نشان می دهد.

جدول ۸- اولویت بندی نهایی عوامل مؤثر بر کیفیت در صنعت پتروشیمی

رتبه	عوامل مؤثر بر کیفیت
۱۲	تعهد به فرهنگ مبتنی بر ارزش های سازمانی و اخلاق کسب و کار
۳	تعیین استراتژی های کیفیت مبتنی بر نیازها و انتظارات حال و آینده ذینفعان و محیط بیرونی
۱۰	استوار کردن راهبردهای سازمان بر داده های حاصل از اندازه گیری عملکرد فرایندهای کلیدی
۱	تدوین و جاری سازی راهبردهای ارتقا کیفیت محصول در فرایندهای کلیدی
۶	بهبود فرایندهای طراحی محصول
۴	مدیریت و تقویت خلاقیت و نوآوری
۵	مدیریت تولید، تحویل و پشتیبانی و چرخه عمر محصول
۷	مدیریت شراکت ها و تأمین کنندگان در جهت ایجاد ارزش افزوده برای مشتریان
۹	مدیریت شراکت ها و تأمین کنندگان برای ارتقا کیفیت محصول
۲	مدیریت منابع مالی جهت ارتقا کیفیت محصول
۶	مدیریت زیرساخت ها برای ارتقا کیفیت محصول
۲	مدیریت فناوری در جهت ارتقا محصول
۱۳	مدیریت یادگیری سازمانی در مسیر ارتقا کیفیت
۸	مدیریت دانش گروهی و فردی در مسیر ارتقا کیفیت

رتبه	عوامل مؤثر بر کیفیت
۶	توسعه و حفظ قابلیت‌های کارکنان برای ارتقا کیفیت محصول
۱۷	مشارکت کارکنان در جهت ارتقا کیفیت محصول
۱۶	تفویض اختیارات و مسئولیت‌های لازم به کارکنان در جهت ارتقا کیفیت
۱۴	تشویق و قدردانی از تلاش کارکنان برای بهبود کیفیت محصول
۱۱	توسعه و بهبود سیستم‌ها و فرآیندهای کلیدی لازم برای تضمین و ارتقا کیفیت محصول
۱۵	مدیریت و تقویت فرآیندهای روابط با مشتری

منبع: محاسبات تحقیق

بررسی تحقیقات انجام شده در حوزه اقتصاد مقاومتی بیانگر این موضوع است که تقریباً تمامی تحقیقات دیدگاه تئوریک و مفهومی دارند. به عنوان نمونه، رحمانیان (۱۳۹۱) به بررسی راهبردهای صحیح پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی و معرفی مؤلفه‌ها و دستاوردهای آن و امیری طهرانی‌زاده (۱۳۹۴) به بررسی مبانی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی از منظر نظام‌های اقتصادی پرداختند. در بسیاری از تحقیقات دیگر نیز همین روند وجود دارد. برخلاف بسیاری از تحقیقات صورت گرفته در زمینه اقتصاد مقاومتی، این پژوهش علاوه بر توسعه مدلی مبتنی بر کیفیت تولیدات و نقش آن در اقتصاد مقاومتی، اقدام به اولویت بندی این شاخص‌ها در یکی از صنایع حیاتی کشور یعنی پتروشیمی نموده که این موضوع را می‌توان مزیتی بزرگ برای آن برشمرد. با توجه به اولویت بندی انجام شده، پیشنهاد می‌شود شرکت‌های پتروشیمی در راستای اقتصاد مقاومتی و برای بالا بردن کیفیت تولیدات خود، اقدامات زیر را سر لوحه کار خود قرار دهند:

- تدوین راهبردهای ارتقا کیفیت همسو با راهبردهای کلان سازمان و اطلاع‌رسانی آنها به ذی‌نفعان
- اجرای فرآیندهای مالی جهت بهبود کیفیت و شناسایی مخاطرات مالی مؤثر بر مدیریت کیفیت
- توسعه راهبردهای مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات مؤثر بر مدیریت کیفیت
- شناسایی نیازها و انتظارات ذی‌نفعان، شناسایی و تحلیل تغییرات اجتماعی، ایمنی و قانونی و همچنین پیش-بینی تغییرات بازار
- بهبود قابلیت فرآیندهای مؤثر بر کیفیت و بازرنگری و مقایسه محصول با بهترین‌ها
- با توجه به اهمیت موضوع اقتصاد مقاومتی و بحث کیفیت تولیدات داخلی انجام تحقیقات در زمینه‌های زیر پیشنهاد می‌شود:
- بررسی نقش کیفیت تولیدات داخلی در اقتصاد مقاومتی در تمامی صنایع فعال کشور
- بررسی موانع تحقق اقتصاد مقاومتی در راستای کیفیت تولیدات داخلی
- سنجش میزان تحقق اهداف کیفیتی اقتصاد مقاومتی در هر یک از صنایع بزرگ و فعال کشور

در این پژوهش سعی گردید با اعمال تدابیر مختلف خطاهای احتمالی پژوهش به حداقل کاهش یابد. با این وجود می توان از پاسخگویی محافظه کارانه و عدم ارائه نقطه نظرات شفاف به عنوان یکی از محدودیت های اصلی این پژوهش نام برد. از آنجا که بر اساس توانمندسازهای مدل جایزه کیفیت ایران، شاخص ها استخراج شدند این مدل قابلیت تعمیم به فضای کسب و کار در خارج از مرزهای کشور را نخواهد داشت.

منابع

- آذر، ع، بختیاری، ح و محمدی، م. (۱۳۹۲). ارزیابی و مقایسه روش‌های عارضه‌یابی سازمان با رویکرد **AHP** فازی. نشریه اندیشه مدیریت راهبردی، سال هفتم، شماره ۲، ۲۱۳-۱۸۹.
- امیری طهرانی‌زاده، م. (۱۳۹۴). مبانی سیستمی اقتصاد مقاومتی. دوفصلنامه علمی پژوهشی جستارهای اقتصادی ایران، سال ۱۲، شماره ۲۳، ۵۱-۳۳.
- پیغامی، ع. (۱۳۹۳). درس‌گفتارهای اقتصاد مقاومتی. تهران، ایران: بسیج دانشگاه امام صادق.
- تاری، ف، سیدشکری، خ و کاویانی، ز. (۱۳۹۱). اقتصاد مقاومتی و مؤلفه‌های آن، تهران: گروه بازرگانی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- تقوی فرهی، ب و ایجابی، ا. (۱۳۹۴). الزامات پیاده‌سازی نظام اقتصاد مقاومتی در سایه فرهنگ سازمانی آجا. فصلنامه علوم و فنون نظامی، سال ۱۱، شماره ۳۲، ۱۶۴-۱۴۷.
- جاجرمی‌زاده، م، رعنائی، ح و باقری، م. (۱۳۹۶). طراحی الگوی فرهنگ جهادی در راستای اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (۱۳۹۲/۱۱/۲۹). ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، بازبایی شده در ۲۰ آذر ۹۵ از farsi.khamenei.ir/news-content?id=25370
- خراسانی، ا و ملامحمدی، ا. (۱۳۹۰). مقایسه کیفیت دانشگاه صنعتی امیرکبیر و دانشگاه صنعتی شاهرود بر اساس مدل‌های رایج کیفیت. نشریه آموزش عالی ایران، دوره ۴، شماره ۱، ۱۸۳-۱۶۱.
- رحمانیان، س. (۱۳۹۱). بررسی مؤلفه‌ها، تبیین استراتژی و دستاوردهای پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی. اولین همایش ملی بررسی و تبیین اقتصاد مقاومتی، ۱۲۹-۱۱۹.
- رمضان‌پور، ا، ایاغ، ز و چهره، م. (۱۳۹۱). بررسی نقش اقتصاد دانش‌بنیان و بهره‌وری در اقتصاد مقاومتی. اولین همایش ملی بررسی و تبیین اقتصاد مقاومتی، ۳۶۱-۳۴۹.
- سازمان بسیج علمی، پژوهشی و فناوری، (۱۳۹۳). اهمیت صنعت پتروشیمی در کشور ایران؛ مطالعه موردی: شیوه قیمت‌گذاری گاز طبیعی خوراک واحدهای پتروشیمی، مقاله ارائه شده در همایش ملی نفت و توسعه اقتصادی.
- سختایی، ف، جعفرزاده، ا و اسماعیلی، ع. (۱۳۹۲). مدل‌های سنجش ریاضت مشتری در تعاملات آنلاین. دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، کارآفرینی و توسعه اقتصادی، ۱۵۳-۱۴۰.
- سلیمانی، ی و پیغامی، ع. (۱۳۹۵). مؤلفه‌های الگوی مقاوم‌سازی اقتصادی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال نوزدهم، شماره ۷۱، ۲۹-۵.

عبدالشاه، م و حسینی، ف. (۱۳۹۴). مقایسه کاربردهای کلی و معیارهای مدل های بین المللی کیفیت و مدل های رایج در ایران. *نخستین همایش بین المللی جامع مدیریت ایران*، ۱۲۵-۱۰۴.

قنبری، د. (۱۳۹۳). مطالعه تطبیقی جایزه ملی تعالی سازمانی ایران با مدل EFQM و مالکوم بالدربج. *فصلنامه مدیریت بر آموزش انتظامی*، دوره ۷، شماره ۲۷، ۸۷-۶۵.

موسسه مطالعات بهره‌وری و منابع انسانی (۱۳۸۲). *راهنمای متقاضیان جایزه ملی بهره‌وری و تعالی سازمانی*. تهران، ایران: دبیرخانه موسسه مطالعات بهره‌وری و منابع انسانی.

مهرکی، حسین (۱۳۹۶). بررسی نقش کیفیت تولیدات داخلی در دفاع اقتصادی و راهکارهای تقویت آن در صنعت پتروشیمی (مورد مطالعه: پتروشیمی بوشهر)، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: پیام شجاعتی، دانشگاه شیراز، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی.

نجمی، م و حسینی، س. (۱۳۸۸). مدل سرآمدی EFQM از ایده تا عمل. چاپ هشتم، تهران، ایران: انتشارات سرآمد.

Bohoris, G.A. (1995). **A Comparative Assessment Of Some Major Quality Awards**. *International Journal of Quality & Reliability Management*, 12(9), 21-32.

Johnson, D., and Nilsson, L. (2003). **The Importance of Reliability and Customization from Goods to Services**. *Quality Management Journal*, 10, 1-15.

Sushil, D. (2009). **Interpretive Ranking Process**. *Global Journal of Flexible Systems Management*, 1-10

Swindells, N. (1995). **Managing the quality of Information Products**. *Managing Information*, 35-37.

Tan, K.C., Wong, M.F., Mehta, T., & Khoo, H. (2003). **Factors Affecting The Development of National Quality Awards**. *Measuring Business Excellence*, 7(3), 37-45.

خلاصه مقالات منتخب اقتصاد مقاومتی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

اقتصاد مقاومتی: سودمندی شاخص های هشدار اولیه در کشورهای OECD

ترجمه و تلخیص: زهرا هاشمی^۱

چکیده

بحران مالی جهانی و هزینه‌های بالای مرتبط با آن، توجه سیاست و دانش را به "شاخص های هشدار اولیه" موقعیت بحرانی معطوف کرده است. این مقاله شواهد تجربی در مورد سودمندی مجموعه جدیدی از شاخص‌های آسیب پذیری پیشنهاد شده توسط Rohn و همکاران (۲۰۱۵) در پیش بینی رکود شدید و بحران در کشورهای OECD را فراهم می‌کند. به منظور ارزیابی سودمندی شاخص‌ها رویکرد سیگنالینگ که ترجیحات سیاست گذاران در میان بحران‌های گم شده و اعلان‌های دروغین را در نظر می‌گیرد، مورد استفاده قرار می‌گیرد. شواهد تجربی نشان می‌دهد که اکثر شاخص‌ها رکود شدید در ۳۴ کشور OECD و لتونی بین سال‌های ۱۹۷۰ و ۲۰۱۴ را پیش بینی کرده اند. شاخص‌های خطرات جهانی نسبت به شاخص‌های داخلی از لحاظ سودمندی، با برجسته کردن اهمیت در نظر گرفتن توسعه‌های بین المللی در هنگام ارزیابی آسیب پذیری‌های کشور، بدون تناقض از اهمیت بیشتری برخوردار هستند. در مناطق داخلی، شاخص‌هایی که عدم تعادل بازار دارایی را اندازه گیری می‌کنند (قیمت واقعی مسکن و سهام، قیمت مسکن به درآمد و نسبت قیمت مسکن به اجاره)، در داخل و خارج از نمونه نیز بدون تناقض به خوبی عمل می‌کنند. متغیرهای مرتبط با اعتبار داخلی به ویژه برای نشان دادن بحران‌های بانکی آینده و پیش بینی بحران مالی جهانی خارج از نمونه مفید به نظر می‌رسد. نتایج به طور گسترده‌ای به تعاریف مختلف رخدادهای پرهزینه، افق‌های پیش بینی مختلف و نمونه‌های کشور و زمان مختلف پایدار هستند. شاخص‌های تعریف شده در این مقاله می‌توانند به عنوان منبعی ارزشمند برای نظارت بر خطرات اقتصادی استفاده شوند، اما باید با دیگر ابزارهای نظارت، از جمله قضاوت کارشناس تکمیل شوند.

متغیرها

۱. رکود شدید به عنوان یک معیار برای اندازه گیری رویدادهای اقتصادی پرهزینه با تمرکز بر رویدادهای دنباله‌ای (دنباله چپ) در مقایسه با نوسانات چرخه تجاری معمولی تعریف می‌شود. ابتدا الگوریتم بری و بوشان (۱۹۷۱) برای شناسایی تاریخ های حداکثر و حداقل چرخه‌های تجاری در تولید ناخالص داخلی سرانه در طول دوره ۲۰۱۴-۱۹۷۰ برای همه ۳۴ کشور OECD و لتونی مورد استفاده قرار می‌گیرد. سپس رکودهای شدید به عنوان رکودهایی با کاهش در تولید ناخالص داخلی سرانه از حداکثر به حداقل بالای میانه در کل نمونه کشور- سال کاهش می‌یابد که نزدیک به ۳٫۵٪ از حداکثر تولید ناخالص داخلی سرانه است. از آنجایی که این تحقیق به

Email: hashemizahra@Yahoo.com

۱. دانشجوی دکتری گروه اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان

دنبال رویکردی علمی با هدف شناسایی مجموعه‌ای از شاخص‌ها که برای دستیابی به ارزیابی گسترده و جامع آسیب پذیری بالقوه می‌توانند استفاده شوند، است تمرکز بر رکود شدید به وسیله کاهش‌های بزرگ در تولید ناخالص داخلی بوده که روشی موثر برای اندازه‌گیری وقایع اقتصادی هزینه بر است.

۲. شاخص‌های آسیب پذیری براساس Rohn و همکاران (۲۰۱۵) و دسترسی داده‌ها، به ۴ نوع شاخص آسیب پذیری داخلی (عدم تعادل‌های بخش غیرمالي، عدم تعادل‌های بازار دارایی، عدم تعادل‌های بخش عمومی و عدم تعادل‌های بخش خارجی) و عدم تعادل‌های خارجی که از طریق کانال‌های مالی، تجاری منتقل می‌شود، تقسیم بندی شده است.

همانطور که در ادبیات پذیرفته شده، تحولات مختلف هر یک از شاخص‌ها اندازه‌گیری می‌شود و مخصوصاً برای چندین متغیر، انحرافات از روند نیز در نظر گرفته می‌شود.

مدل تجربی: ادبیات هشدار اولیه متکی بر دو رویکرد تجربی است: مدل‌های سیگنالینگ و مدل‌های چندجمله‌ای (Logit-Probit). مزیت رویکرد سیگنالینگ این است که تفاوت در دسترسی داده‌ها در سراسر کشور را می‌پذیرد و اجازه شمول تعداد بالقوه بیشتر شاخص‌های آسیب پذیری نسبت به روش رگرسیون چند متغیره را می‌دهد. این مزیت مهمی است، از آنجا که هدف این مطالعه ارزیابی توانایی پیش بینی هر یک از شاخص‌های فردی نسبت به طرح یک شاخص هشدار اولیه مرکب است. بنابراین از رویکرد سیگنالینگ استفاده شده است. روش سیگنالینگ یک روش غیرپارامتری براساس ایده‌ای است که یک شاخص هشدار اولیه مفید به صورت متفاوت در دوره‌های قبل از بحران نسبت به دوره‌های نرمال عمل می‌کند. شاخص آسیب پذیری یک نشانه هشدار دهنده بحران آینده است اگر شاخص به یک مقدار آستانه برسد که در اینجا با درصدی از توزیع خود شاخص تعریف می‌شود. هر شاخص می‌تواند بر طبق ماتریسی که در آن رخداد بحران و انتشار هشدار مقایسه می‌شود، ارزیابی شود. A تعداد چارک در کشورهای مختلف و زمانی است که در آن یک شاخص، سیگنال صحیح فراهم می‌کند و B تعداد چارک‌هایی که در آن سیگنال اشتباه صادر می‌شود، که در حقیقت سیگنالی است که فراهم شده اما بحران نبوده است. C تعداد چارک‌های شاخص است که علی‌رغم وقوع بحران سیگنالی را آدرس نمی‌دهند. و سرانجام D تعداد چارک‌هایی است که در آن شاخص هیچ سیگنال هشدار دهنده‌ای دریافت نمی‌کند و درست است زیرا هیچ بحرانی وجود نداشته است. بدین منظور یک آستانه برای هر شاخص انتخاب می‌شود. به منظور اجازه دادن به این واقعیت که توزیع این شاخص‌ها در کشورهای مختلف به طور قابل ملاحظه‌ای متفاوت هستند، درصد آستانه بهینه برای توزیع‌های شاخص‌های مخصوص کشور به کار برده می‌شود. به این ترتیب مقادیر آستانه مجاز است بین کشورها متفاوت باشد. عملکرد هر یک از شاخص‌ها طبق دو معیار سودمندی مطلق و نسبی و همچنین چندین معیار عملکرد اضافی که در ادبیات وجود دارد (نسبت تنظیم شده اختلال به سیگنال، احتمال شرطی، احتمال اختلاف، میانگین زمان پیشگیری) ارزیابی می‌شود.

نتیجه گیری

۱. شواهد تجربی نشان می دهد که اکثر شاخص ها به پیش بینی رکودهای شدید در ۳۴ اقتصاد OECD و لتونی بین سال های ۱۹۷۰ و ۲۰۱۴ کمک کرده اند. علاوه بر این بیشتر شاخص ها اولین سیگنال های هشداردهنده را به طور متوسط بیش از ۱,۵ سال قبل از شروع رکود شدید نشان می دهند به شرط اینکه سیاستگذاران با راهبرد طولانی مدت مقتضی واکنش نشان دهند. با این حال، میزان قدرت سیگنالینگ در میان شاخص ها متفاوت است و نتایج به پیش بینی دقیق ترجیحات سیاستگذاران بین بحران های از دست رفته و اعلان های اشتباه حساس هستند.

۲. این مقاله تلاش های OECD بر نظارت و شناسایی خطرات زود هنگام کشور با ارائه شواهد تجربی در مورد سودمندی مجموعه ای جدید از شاخص های آسیب پذیری در پیش بینی رکود شدید و بحران در کشورهای OECD را گسترش می دهد. به منظور ارزیابی سودمندی شاخص ها، رویکرد سیگنالینگ مورد استفاده قرار می گیرد که ترجیحات سیاستگذاران در میان بحران های از دست رفته و اعلام خطرهای اشتباه را در نظر می گیرد.

سیاست‌ها چگونه بر مخاطرات تولید ناخالص داخلی تأثیر می‌گذارند؟

ترجمه و تلخیص: محمد صیادی^۱

در این مطالعه، رابطه بین نحوه سیاست‌گذاری اقتصادی و رشد (مثبت و منفی) که در این مطالعه ریسک‌های تولید ناخالص داخلی نامیده می‌شود، با استفاده از روش رگرسیون کوانتیل مورد بررسی قرار گرفته است. کشورهای مورد بررسی شامل کشورهای OECD می‌باشند که بر حسب چندین ویژگی از جمله اندازه اقتصاد، مرحله توسعه و درجه بازبودن تجاری و سیاست‌های اقتصاد کلان دسته‌بندی شده‌اند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، اول، کشورهای با سیستم نظارت بانکی قوی‌تر و توسعه بازار سرمایه، کیفیت بالاتری از حکمرانی، ذخایر خارجی بیشتر و چندین ویژگی بازار کار از جمله مقرری بیکاری بالاتر را تجربه کرده‌اند. اما بایستی خاطرنشان کرد که نظارت مناسب بانکی به تنهایی برای کاهش ریسک‌های تولید ناخالص داخلی کافی نیست. نقش نظارتی در سایر سیستم‌های مالی مانند نظارت مؤسسات مالی غیربانکی بایستی به طور همزمان مدنظر قرار گیرد. نکته دیگر آنکه، آمار مورد استفاده در این مطالعه تا سال ۲۰۰۵ را شامل شده و قادر به پوشش دوران بحران مالی سال ۲۰۰۸ نیست. لذا برای علاقه‌مندان این حوزه پیشنهاد می‌شود که نمونه آماری را برای در برگرفتن دوره بحران مالی بسط دهند.

دوم، استفاده بیشتر از سیاست‌های محافظه‌کارانه با شوک رشد مثبت کمتر همراه بوده است. این سیاست‌ها به مدیریت سیکل‌های مالی کمک نموده و می‌تواند احتمال بروز بحران‌های مالی را کاهش دهد. هرچند که بایستی خاطر نشان کرد که یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که سیاست‌های محافظه‌کارانه با میانگین رشد پایین‌تر اقتصادی همراه است. سوم، تثبیت‌کننده‌های خودکار قوی‌تر با شوک‌های مثبت و منفی کوچکتر اما با متوسط رشد پایین‌تری همراه هستند.

رکود و رونق در بازار مسکن می‌تواند دلالت‌های مهمی برای اقتصاد کلان و پایداری مالی داشته باشد. سیاست‌های بازار مسکن به طور اجتناب‌ناپذیری از سیاست‌های بازار مسکن تأثیر می‌پذیرد. سایر یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، افزایش ذخایر ارزی خارجی به میزان یک انحراف معیار (حدود ۸ درصد از GDP) می‌تواند حدود ۰/۱۵ تا ۰/۲۵ درصد رشد را افزایش دهد. این یافته نتایج مطالعات در خصوص نقش ذخایر به عنوان سپر در برابر شوک‌های خارجی و کاهش تلاطم متغیرهای اقتصاد کلان را تأیید می‌کند. یافته دیگر آنکه، اثر سیاست‌هایی مانند مقررات محافظه‌کارانه از بازار (با استفاده از شاخص‌های OECD بر روی مقررات بخش انرژی، حمل‌ونقل و ارتباطات اندازه‌گیری شده است)، هزینه فرایندهای ورشکستگی، بار مالیاتی و مقررات بخش مسکن (بوسیله هزینه‌های مبادلاتی بر روی بازارهای دارایی اندازه‌گیری شده است) مورد بررسی قرار گرفته است. هر چند علامت و معنی‌دار متغیرهای مزبور در مدل قابل تعمیم نیست.

تقویت مقاومت اقتصادی: نگرشی بر رکودهای شدید و بحران‌های مالی پس از ۱۹۷۰

ترجمه و تلخیص: محبوبه دلفان^۱

چکیده

با توجه به تأثیرات عمیق و بادوام رکودهای شدید، از جمله بحران مالی ۲۰۰۸-۹، اقداماتی در جهت حداقل کردن ریسک چنین حوادثی مهم به نظر می‌رسد. در این راستا، منافعی که برخی از اقدامات در جهت آسیب-پذیری پایین‌تر در مقابل حوادث بد برجای می‌گذارند باید همتراز با هزینه‌های بالقوه بر حسب رشد متوسط پایین‌تر باشد. اقدامات مبارزه با ریسک شامل بده-بستانایی بین رشد و ریسک بحران می‌شود، در میان این اقدامات مقرون به صرفه‌ترین آنها باید با در نظر گرفتن سیاست‌های ساختاری و کلان شناسایی شوند. مقاله حاضر این موضوع را با استفاده از دو رویکرد تجربی مکمل بررسی می‌کند، هم نگرشی درباره تأثیر اعمال سیاست‌های مختلف بر متوسط رشد GDP از یک سو و هم ریسک بحران‌ها یا رشد منفی GDP از سوی دیگر ارائه می‌دهند. نتایج بیانگر آن است سیاست‌های بازار نیروی کار و سیاست‌های رشد محوراً معمولاً تأثیر اندکی برای ایجاد بحران دارند. در مورد سیاست‌های بازار مالی، بده-بستان قابل ملاحظه‌تری بین کارایی و ریسک بحران به وجود می‌آید.

پیام‌های کلیدی

عمده‌ی بحران‌های جهانی از قبیل بحران ۲۰۰۸-۹ بحران‌های نادری هستند اما رکودهای شدیدی در طول چهار دهه اخیر با بر جا گذاشتن هزینه‌های قابل توجهی بر حسب درآمد از دست رفته و استمرار بیکاری بالا تکرار شده‌اند.

اتخاذ اقداماتی در جهت حداقل کردن ریسک چنین بحران‌هایی اهمیت دارد با این وجود در مقابله با بحران‌ها بایستی منافع در مقابل هزینه‌های بالقوه بر حسب رشد متوسط پایین‌تر که برخی از اقدامات سیاستی بر جای می‌گذارند همتراز باشند.

با توجه به وجود بده-بستان بین رشد و ریسک بحران، به منظور مقابله با بحران باید مقرون به صرفه‌ترین اقدامات شامل سیاست‌های ساختاری و کلان شناسایی شوند.

Email: m.delfan66@Gmail.com

2.pro-growth product

۱. عضو هیأت علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه لرستان

تحلیل‌های گزارش شده در این مقاله خلاصه‌ای از شواهدی مبتنی بر تجربیات نمونه بزرگی از کشورهای OECD و غیر OECD در طول دوره ۲۰۱۴-۱۹۷۰ ارائه می‌کند و چشم‌انداز روشنی را درباره امکان بده-بستان رشد-شکنندگی مالی از دو زاویه ارائه می‌دهد:

(i) در نظر گرفتن اینکه سیاست‌های رشد محور تا چه حدی می‌توانند اقتصاد را در برابر رکودهای شدیدی آسیب‌پذیرتر می‌کند.

(ii) ارزیابی تاثیر سیاست‌های (احتیاطی) مقابله‌کننده با ریسک بر رشد. کشورهای برخوردار از نهادهای با کیفیت (دولت کارآمدتر، کنترل بهتر فساد و ...) از رشد بالاتر و رکودهای شدیدی کمتری نفع می‌برند.

سیاست‌های بازار نیروی کار و تولید که به دنبال اشتغال و بهره‌وری بالاتری هستند (به عنوان مثال از طریق رقابت بالاتر) عموماً تاثیر کمتری بر ریسک‌های بحران دارند. این سیاست‌ها احتمال رخداد رکودهای شدید را کاهش نمی‌دهد اما این احتمال را افزایش نیز نمی‌دهند. دو استثناء وجود دارد:

- برنامه‌های قوی‌تر بازار نیروی کار منجر به رشد متوسط بالاتر و رخداد کمتر رکودهای شدید می‌شود.
- تعرفه‌های کمتر بر روی تجارت با افزایش بازبودن تجاری تاثیر مطلوب‌تر بر رشد اقتصادی و همچنین رخداد کمتر رکودهای شدید دارد.

در مورد سیاست‌های بازار مالی، بده-بستان قابل ملاحظه‌تر بین رشد و ریسک‌های بحران به خصوص در کشورهای با بخش‌های مالی کم توسعه یافته‌تر ایجاد می‌شود.

- آزادسازی بازار مالی اغلب رشد بالاتری را ایجاد می‌کند، اما در کنار آن ریسک‌های بالاتر بحران بانکی و از این رو رکودهای شدید را افزایش می‌دهد. در مواردی که آزادسازی ضرورتاً منجر به توسعه اعتبار خصوصی می‌شود- به خصوص اعتبار بانکی- به طوری که معایر با ابزارهای مالی مبتنی بر سهام باشد تاثیر بر رشد کاهش می‌یابد و حتی ممکن است منفی شود در نتیجه اعتبار بانکی نسبت به GDP گسترش می‌یابد.

- بازتر بودن جریان سرمایه علاوه بر افزایش رشد، ریسک بحران بانکداری و ارزی را افزایش می‌دهند. دقت به این نکته حائز اهمیت است که در میان انواع مختلف جریان‌های سرمایه، فقط بدهی است که باعث افزایش ریسک بحران می‌شود. در حالی که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و نسبت سهام از سید سرمایه‌گذاری بدون آنکه تاثیر قابل ملاحظه‌ای بر ریسک بحران داشته باشند منجر به افزایش رشد اقتصادی می‌شوند.

- ریسک بحران‌ها می‌تواند از طریق سیاست‌های احتیاطی کاهش یابد. در واقع استفاده بیشتر از سیاست‌های احتیاطی با رخداد کمتر رکودهای شدید همراه است. همزمان، ممکن است همراه با هزینه‌هایی بر حسب رشد متوسط پایین‌تر باشد.

یکی از دلالت‌های اصلی تحلیل‌ها این است که انجام اقداماتی در بخش مالی برای کاهش ریسک رکودهای شدید کاملاً مناسب است اما صرفاً تمرکز بر این بخش بعید است کافی باشد و ممکن است هزینه‌های قابل توجهی بر حسب رشد GDP از دست رفته داشته باشند.

سایر منابعی که منجر به ایجاد آسیب‌پذیری‌هایی نسبت به بحران‌ها می‌شود باید مورد توجه قرار گیرند. شناسایی مهم‌ترین آنها نیازمند داشتن اطلاعاتی درباره محرک‌های اصلی آسیب‌پذیری‌هاست.

-برجسته‌ترین عوامل ایجادکننده بسترهای محیطی برای رکودهای شدید عبارتند از رشد سریع اعتبار خصوصی، عدم تعادل در بازار مسکن (با قیمت‌های واقعی مسکن و نسبت‌های قیمت‌های مسکن به درآمد و قیمت‌های مسکن به اجاره شاخص‌گذاری شده‌اند) و به میزان کمتر عدم تعادل‌های بزرگ حساب‌های جاری.

-این نکات نیازمند بررسی این است که چگونه انحرافات سیاستی داخلی - به ویژه در حوزه مقررات بازار مسکن و همچنین مالیات بندی - منجر به ایجاد اهرم بیش از حدی مخصوصاً از طریق بازار دارایی‌های حقیقی و عدم تعادل‌های حساب جاری می‌شود.

۱	آسیب شناسی اقتصاد ملی از نگاه اقتصاد مقاومتی در حوزه بین الملل علی اکبر حافظیه، یونس گلی
۲۱	برآورد شاخص های اقتصاد مقاومتی مرتضی بیرانوند، علیرضا نصر اصفهانی، محمد آقارضا درمنی
۴۵	بررسی جهانی الگوی اقتصاد مقاومتی: مطالعه موردی کشور روسیه و ایران احسان رسولی نژاد
۹۳	الگوی سیاست گذاری گردشگری در راستاری تحقق اقتصاد مقاومتی یاسر رمضان نژاد
۸۳	راهبردها و چالش های اقتصاد مقاومتی و ریاضتی محمد حسین کریم، حسین امیری
۱۰۷	ارزیابی و انتخاب تأمین کننده و شرکای تجاری در راستای پیاده سازی اقتصاد مقاومتی با استفاده از روش تاپسیس فازی (مطالعه موردی شرکت ایران ارقام) رسول جمشیدی، سعید علی اکبر
۱۳۱	نقش قوای سه گانه در پیاده سازی سیاست اقتصاد مقاومتی با رویکرد مدیریت دولتی نوین حامد محمدی
۱۵۵	اولویت بندی شاخص های کیفیت تولیدات داخلی منطبق با اصول اقتصاد مقاومتی در صنعت پتروشیمی پیام شجاعی، محسن جاجرمی زاده، مسلم علی محمدلو، حسین مهرکی
۱۷۹	خلاصه مقالات منتخب اقتصاد مقاومتی کشورهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی

1	The Evaluation of Vulnerability in National Economy from the Perspective of Economic Resiliency at International Scope <i>Ali Akbar Hafzie, Younes Goli</i>
21	Estimation of Economic Resiliency Indices <i>Morteza Beiranvand, Alireza Nasr Esfahani, Mohammad Agharazi Dermani</i>
45	Investigation on World Economic Resiliency Model: The Cases Study of Russia and Iran <i>Ehsan Rasoulnezhad</i>
63	Tourism Policy Making to Achieve Economic Resiliency Goals <i>Yaser Ramezannezhad</i>
83	Strategies and Challenges of Austerity and Resiliency Economy <i>Mohammad Hossein Karim, Hossein Amiri</i>
107	Assessment and Choice of Suppliers and Business Partners for Implement of Economic Resiliency Using Fuzzy Topsis Method <i>Rasoul Jamshidi, Saeed Ali Akbar</i>
131	Role of Three Branches Implementing Economic Resiliency Policy with New Public Administrative Approach <i>Hamed Mohammadi</i>
155	Prioritization the Domestic Production Quality Indices based on Economic Resiliency in the Petrochemical Industry <i>Payam Shejaei, Mohsen Jajarmizadeh, Moslem Ali Mohammadloo, Hossein Mehraki</i>
179	Abridgement of Selected Papers about Economic Resiliency in OECD Countries